

NUTEISTŪJŲ POŽIŪRIS Į DALYVAVIMĄ SOCIALINĖSE PROGRAMOSE KAIP RESOCIALIZACIJOS GALIMYBĘ

Dr. Irena Žemaitaitė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinio darbo fakultetas, Socialinio darbo katedra
Valakupių g. 5, 10101 Vilnius
Telefonas 2470637
Elektroninis paštas irene@ltu.lt

Daiva Čiurinskienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinio darbo fakultetas, Socialinio darbo katedra
Valakupių g. 5, 10101 Vilnius
Telefonas 2470637
Elektroninis paštas sdk@ltu.lt

Pateikta 2004 m. spalio 11 d.

Parengta spausdinti 2004 m. lapkričio 11 d.

Santrauka

Nuteistųjų socialinės reintegracijos problema visuomenei tampa viena iš aktualiausių. Todėl svarbu sukurti tokią nuteistųjų resocializacijos ir ugdymo sistemą, kuri iš tikrųjų sumažintų pakartotinį nusikalstamumą, padėtų nuteistajam pasitaisyti, pasikeisti, geriau suprasti visuomenės pokyčius.

Siekiant nuteistųjų resocializacijos, būtina įvertinti įvairius nuteistųjų resocializaciją apsunkinančius veiksnius: specifinius nuteistųjų poreikius, ankstesnę jų socialinę aplinką ir esamą izoliuotumą. Visa tai daro įtaką skirtingam individo požiūriui į socialinę pagalbą. Švietimas ir ugdymas nuteistųjų pataisos darbų įstaigose išsiskiria viena bene svarbiausių savo funkcijų – resocializuoti teisės pažeidėją, paruošti jį gyvenimui, veiklai ir bendravimui visuomenėje neigiamą jo nuostatą keičiant teigiama.

Straipsnio tikslas – atskleisti nuteistųjų požiūrį į dalyvavimą socialinėse programose bei resocializacijos galimybes, aptarti resocializacijos sampratą ir išryškinti resocializacijos problemų sprendimo galimybes taikant socialines programas.

Pagrindinės sąvokos: nuteistieji, resocializacija, reintegracija, socialinė adaptacija, socialinės programos, socialinės paslaugos.

Įžanga

Pastaruoju metu Lietuvoje vis aktualesnė tampa nuteistųjų socialinės reintegracijos problema (2003 m. rugsėjo mėn. duomenimis, kalinių nuteistųjų Lietuvoje buvo maždaug 9 tūkstančiai), todėl ypač svarbu sukurti tokią nuteistųjų resocializacijos ir ugdymo sistemą, kuri iš tikrųjų sumažintų pakartotinį nusikalstamumą bei padėtų nuteistiesiems pasitaisyti, pasikeisti, geriau suvokti visuomenės pokyčius ir atsižvelgti į jų ypatumus, spręsti nuteistųjų būsto, darbo problemas, teikti moralinę, socialinę bei psichologinę pagalbą, rūpintis, kad klientai galėtų realizuoti savo teises, dalyvauti saviraiškos, savęs aktyvinimo bei bendruomenės veikloje. Siektina, kad žmogus, atlikęs bausmę, grįžtų į visuomenę kaip visavertis pilietis, gebantis prisiimti atsakomybę už savo veiksmus ir pajėgiantis integruotis į dinamišką šiądieninį gyvenimą.

Dažnai laikas, praleistas laisvės atėmimo vietoje, daro didelę neigiamą įtaką nuteistojo asmenybei: pasikeičia jo požiūriai, interesai, poreikiai. Izoliacija nuo visuomenės keičia asmenines nuostatas, neskatina savarankiškumo, prarandami ir nebesukuriami asmeniniai tikslai. Ateina ta diena, kai nuteistasis, atlikęs paskirtą bausmę, grįžta į visuomenę. Didelė dalis anksčiau teistų asmenų nesugeba integruotis į jau pasikeitusią visuomenę. Kad buvęs nuteistasis galėtų visavertiškai integruotis į visuomenę, jam būtinas pragyvenimo šaltinis – darbas, kurio dažniausiai nesugeba arba neturi galimybės susirasti. Taip pat jis nesugeba prisitaikyti ir prie aplinkos arba, dar blogiau, jau būna praradęs ryšius su šeima, t. y. praranda tarpusavio priklausomybę, atsakomybės ir globos saitus su savo artimaisiais. Pagrindinė socialinio darbo įkalinimo įstaigoje paskirtis – nuteistųjų resocializacija, t. y. rengti nuteistuosius išėti į laisvę, kad jie atlikę bausmę lengviau adaptuotųsi ir integruotųsi į visuomenės gyvenimą, kad būtų pasiruošę grįžti į visuomenę ir savo artimiausią aplinką.

Baltrukonis M., Kalendra R., Šuksteris A. (2001) tvirtina, kad švietimas ir ugdymas nuteistųjų pataisos darbų įstaigose išsiskiria viena bene svarbiausių savo funkcijų – resocializuoti teisės pažeidėją, paruošti jį gyvenimui, veiklai ir bendravimui visuomenėje neigiamą jo nuostatą keičiant teigiama.

Analizuojant nuteistųjų požiūrį į dalyvavimą socialinėse programose kaip resocializacijos galimybę, taikyti mokslinės literatūros ir apklausos tyrimo duomenų analizės metodai.

Resocializacijos samprata

Resocializacija įkalinimo įstaigoje – tai galimybė bausmę atliekančiam asmeniui turėti tokias gyvenimo sąlygas, kurios padėtų nuteistiesiems neatitolti nuo gyvenimo visuomenėje, o įkalinimo įstaigoje ilgiau esantiems asmenims primintų apie tai, kas jų laukia laisvėje. Tokios gyvenimo sąlygos galėtų būti: galimybė mokytis, galimybė dirbti, bendravimo įgūdžių įgijimas ir socialinių ryšių išlaikymas. B. Bitino (1995) nuomone, pirmiausia būtina neigiamą šių asmenų požiūrį keisti teigiamu. Autorius nurodo, kad daugiausia sunkumų socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai, iš kurių būtų galima paminėti pedagogus, psichologus, patiria pirmame darbo su nuteistaisiais etape, kai reikia „sugriauti“ neigiamą nuostatą. B. Bitino teigimu, tai galima pasiekti dviem būdais: įgyjant auklėtinio pasitikėjimą bei sukuriant situaciją, kurioje asmuo išgyvena stiprų emocinį sukrėtimą, griauinantį jo neigiamą nuostatą. Teigiamas požiūris į socialinę tikrovę yra pirmas žingsnis teigiamos socializacijos link. Asmenybės socializacija laikoma šiuolaikinės švietimo sistemos tikslu, veiksnauš žmogaus ugdymu.

Socializacija – tai procesas, kurio metu žmogus perima vertybes, normas, elgesio vaidmenis ir modelius, būdingus tai visuomenei, kurioje jis gyvena. Tai nuolatinis (nuo kūdikystės iki gyvenimo pabaigos), tik skirtingu intensyvumu vykstantis procesas. Analizuojant socializaciją, išskiriami sociologiniai ir psichologiniai jos aspektai.

Socializacija sociologiniu požiūriu yra itin sudėtingas, visą laiką trunkantis procesas, kurio metu žmogus, veikiamas aplinkos ir pats dalyvaudamas įvairiarūšėje veikloje, laipsniškai perima tai visuomenei, kuriai pats priklauso, būdingas vertybes, socialinio elgesio normas, materialinį pasaulį, veiklos ir bendravimo su kitais būdus, užtikrinančius jo aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime.

Tačiau žmogus yra ne tik socializacijos subjektas, jis gali būti ir jos auka. Tai susiję su tuo, kad socializacijos procesas ir jo rezultatai turi prieštaravimų. Sėkminga socializacija vyksta individui prisitaikant prie visuomenės, su ja sugyvenant ir sąveikaujant, nesėkminga – išsiskiriant iš jos, nepritamant. Vienas iš nepritapimo atvejų gali būti nusižengimas teisės normoms. Nepritapę prie visuomenės, nusižengę teisės normoms, iš jos išskirti nariai – tai žmonės, kuriems reikalinga resocializacija.

Psichologiniu požiūriu socializacija suprantama kaip poreikių formavimo ir tvarkymo (reguliavimo) procesas, kurio esmė – visuomenėje priimtinas šių poreikių tenkinimo būdas. Socializacijos metu formuojasi ir keičiasi individo asmenybė. Žmogus ne tik prisitaiko prie aplinkos, bet ir turi jai įtakos, keisdamas bei formuodamas tikrovę pagal savo poreikius.

Egzistuoja labai glaudus socializacijos ir resocializacijos ryšys. Resocializaciją galima laikyti socializacijos dalimi, kuomet asmuo gali pasitaisyti, pakeisti savo gyvenimo būdą. Anot

A. Baliukevičiaus (2001), resocializacija – tai procesas, apimantis ir pasaulėžiūros, ir dorovinių nuostatų lygmenis. V. Kučinsko (Kučinskas V., Kučinskienė R., 2000) teigimu, resocializacija – tai socialinio statuso ir vertingumo gražinimas įvairiomis priemonėmis individui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą. Būtent „prarastas socialinis pasitikėjimas“ leidžia teigti, kad teisės pažeidėjai gali prarasti visuomenės pasitikėjimą darydami nusikaltimą. Resocializacijos proceso metu teisės pažeidėjui stengiamasi gražinti jo, kaip visuomenės nario, vertę ir padėti jam grįžti į jo paties atstumtą visuomenę. Dauguma resocializacijos sąvokų pabrėžia svarbų aspektą – kad bausmę atliekantis individas yra tik „perkuriamas“ – nusikaltusio asmens gražinimas į normalią socialinę tvarką reikalauja bendrų tiek pataisos įstaigos, tiek paties nusikaltusio individo pastangų. Resocializacijos tikslas yra padėti individui keistis pačiam, todėl išskiriami esminiai resocializacijos elementai: darbas, mokymasis, moralinė įtaka, disciplina.

XX amžiaus viduryje buvo suformuluoti visuotiniai resocializacijos principai (Foucault M., 1998), kuriais remiantis buvo tikimasi efekto. Šiais principais vadovaujamosi ir dabar:

Klasifikacijos principas – kaliniai izoliuojami arba bent jau sugrupuojami pagal bausmės dydį, ypač pagal amžių, pažiūras, jiems taikytinus pataisos metodus.

Pataisos principas – įkalinimo esminė funkcija – individo elgesio transformacija. Laisvės atėmimo bausmės esminis tikslas yra nuteistojo moralinis pasitaisymas ir jo reintegracija, priemonės reikia naudoti atsižvelgiant į didelius nuteistųjų fizinius ir moralinius skirtumus, nevienodas jų pataisos galimybes.

Švietimo principas – įkalinimas pasieks savo tikslą tik tuo atveju, jei bus organizuotas švietimas. Apsaugant kalinį nuo bet kokių nepageidautinų ryšių, turi būti iš esmės pasirūpinta bendruoju ir profesiniu jo išsilavinimu, jo išsilavinimo lygio kėlimu.

Darbo, kaip prievolės ir kaip teisės, principas – darbas yra pagrindinis resocializacijos elementas.

Įkalinimo kontrolės principas – kalėjimo personalą sudaro specialistai, kurių moralinės savybės ir pasirengimas garantuoja individo resocializacijos sėkmę.

Kad resocializacija būtų sėkminga, būtina įgyvendinti ne tik šiuos principus, reikalingi darbuotojų (būrio viršininko, socialinio darbuotojo, psichologo) ir kalinio tarpusavio supratimas bei pagarba. Visi šie veiksniai lemia tinkamą nuteistųjų resocializaciją ir yra vieni iš svarbiausių resocializacijos sąlygų.

Resocializacijos problemų įkalinimo įstaigoje ypatumai

Siekdamos užtikrinti nuteistųjų integraciją į visuomenę atlikus bausmę ir jų gerovę, valstybės tarnybos – Teisingumo ministerija, Kalėjimų departamentas – skiria daug dėmesio užimtumui, ypač švietimo užtikrinimui įkalinimo įstaigose. Nuteistiesiems sudaromos galimybės mokytis profesinėje srityje, kai kur – įgyti bendrąjį išsilavinimą, taip didinant nuteistųjų galimybę dirbti įkalinimo įstaigoje ir vykdyti sėkmingą resocializaciją. Darbo įgūdžių išsaugojimas, naujų, paklausių darbo rinkoje profesijų įgijimas yra viena svarbiausių sėkmingos atlikusių bausmę nuteistųjų integracijos į visuomenę prielaidų (G. Klimavičius, 2003). Pastarajai vykdyti svarbus ir ryšių su visuomene užtikrinimas, kuris apima nuteistųjų bendravimą su šeima, giminaičiais, draugais laisvėje, bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, žiniasklaida, galimybę skaityti informacinius leidinius, žiūrėti televiziją.

Lietuvos įkalinimo įstaigose bausmę atlieka apie 9 tūkst. nuteistųjų (toks nuteistųjų skaičius liko priėmus naująjį Bausmių vykdymo kodeksą). Vidutinė bausmės atlikimo trukmė – 4,5 metų. Vadinasi, ilgą laiką nuteistieji gyvena izoliuotoje aplinkoje, o izoliacijos padariniai pasireiškia išėjus į laisvę, todėl aktualus tampa socialinis darbas su nuteistaisiais. Procesas, kurio metu buvęs nuteistasis naujomis gyvenimo sąlygomis įtraukiamas į visavertį socialinį gyvenimą jam padedant įveikti bei pašalinti su įkalinimu susijusius socialinius padarinius ir prietarus, vadinamas socialine reintegracija (V. Vaicekauskienė, 2002).

Socialinė reintegracija vyksta dviem etapais: pirmuoju etapu įkalinimo įstaigoje nuteistieji rengiami išeiti į laisvę ir įsilieti į bendruomenės gyvenimą, antruoju etapu jiems pade-

dama prisitaikyti prie aplinkos sąlygų ir rasti būdų bei priemonių apsigyventi, įsidarbinti ir pasijusti visaverčiu visuomenės nariu. Didžiausia reintegracijos problema – lėšų trūkumas užimtumui bei darbui organizuoti. Kita svarbi kliūtis reintegracijai vykdyti – specialistų trūkumas. Įstaigose vis dar nėra užtektinai socialinių darbuotojų, trūksta psichologų. Trečia kliūtis – visuomenės požiūris į buvusius nuteistuosius. Visuomenės nariai, potencialūs buvusių kalinių darbdaviai neigiamai žiūri į buvusius kalinius, taip sudarydami bendrą neigiamą žmonių požiūrį ir taip užkirsdami kelią teigiamai buvusių kalinių reintegracijai.

Socialinės paramos įstatymai, užtikrinantys nuteistųjų reintegraciją į visuomenę

Socialinės reintegracijos įgyvendinimo garantas yra įstatymai, užtikrinantys sėkmingą pirminio bei antrinio socialinės reintegracijos etapų vyksmą ir darantys jam įtaką. Išanalizavus Lietuvos Respublikos teisinius aktus ir įstatymus, Vyriausybės nutarimus, kitus norminius aktus ir dokumentus, reglamentuojančius nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo vietų socialinę reintegracijos veiklą, galima teigti, kad šiai problemai teisininkai skiria nemažai dėmesio. 1990–2000 metais priimta daug svarbių dokumentų, iš kurių ypač aktualūs:

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. balandžio mėn. 30 d. nutarimas „Dėl nakvynės namų steigimo grįžusiems iš įkalinimo vietų bei kai kuriems kitiems asmenims ir jų įdarbinimo“, kuriame apibrėžti bei patvirtinti nakvynės namų steigimo principai;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 360 „Dėl socialinės paramos koncepcijos“, kuriame apibrėžtas socialinių paslaugų teikimas nuteistiesiems ir iš įkalinimo vietų grįžusiems asmenims;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gruodžio 5 d. nutarimas Nr.1440 „Dėl socialinės paramos teikimo asmenims, grįžusiems iš laisvės atėmimo, kardomojo kalinimo vietų, socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų ir jų įdarbinimo“, nustatantis socialinės paramos tvarką.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. spalio 25 d. nutarimu Nr. 1179 patvirtino „Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš kardomojo kalinimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės asmenų socialinės adaptacijos programą“, kurios tikslas – atskleisti nuteistųjų socialinės adaptacijos turinį ir jam įgyvendinti reikalingas priemones. Šioje programoje aptartos ne tik įkalinimo įstaigų, bet ir darbo biržų, socialinės paramos institucijų, visuomeninių organizacijų veiklos kryptys bei etapai. Ir šios programos, tik kitų dokumentų įgyvendinimui trukdo ne tik nepakankamai geras finansavimas, bet ir įvairių institucijų veiklų nesuderinimas. Vykdydamos 2000 m. lapkričio 13 d. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymą Nr.30 „Dėl auklėjamojo darbo su asmenimis, atliekančiais laisvės atėmimo bausmę, metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ įkalinimo įstaigos parengė programas, kaip nuteistąjį paruošti paleidimui į laisvę. Auklėjamojo (socialinio) darbo su asmenimis, atliekančiais laisvės atėmimo bausmę, metodinės rekomendacijos konkretina Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodeksu ir Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos taisyklėmis nustatyta auklėjamojo darbo tvarką pataisos darbų įstaigose. Auklėjamojo darbo su nuteistaisiais tikslai ir formos nustatyti Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 307 ir 308 punktuose. Išanalizavus šias įkalinimo įstaigų programas, galima pasidžiaugti, kad numatytos įvairios veiklos ir priemonės yra svarbios ir vertingos.

Resocializacijos problemų sprendimas socialinėmis programomis

Šiandien Lietuvoje yra dar nemažai socialinių problemų. Jų turi ir laisvėje gyvenantys piliečiai, ir už įvairius nusižengimus nuteisti asmenys. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, asmenys, anksčiau atlikę laisvės atėmimo bausmę, sudaro apie trečdalį visų nusikaltimus padariusių asmenų. Apie 13 proc. iš laisvės atėmimo vietų paleistų asmenų yra asme-

nys, kurie neturi būsto, o jų socialiniai ryšiai nutrūkę. Maždaug 8 proc. visų nuteistųjų, atlikdami bausmę, praranda socialinius ryšius. Tokie asmenys, neturėdami kur gyventi, dažnai grįžta atgal į perpildytas įkalinimo įstaigas (A. Petrauskas, 1999).

Sudėtingų socialinių problemų sprendimas reikalauja daug socialinės pagalbos siekiančių ir ją teikiančių žmonių pastangų. Nuteistųjų resocializacijos problemos ir jų sprendimo procesas problemiški tuo, kad socialinis-psichologinis poveikis nuteistajam realizuojamas ir taikomas ypatingomis sąlygomis. Asmens izoliuotumas nuo visuomenės yra nepalanki aplinka teigiamiems asmenybės pokyčiams. Sunku tapti geresniam, kai aplink tiek daug žmonių, vadinamų nusikaltėliais. Todėl pirma užduotis, kurią tenka spręsti siekiant nusikaltusių asmenų resocializacijos – nustatyti nuteistųjų individualias savybes, išsiaiškinti jų poreikius ir problemas. Pataisos įstaigose šį darbą atlieka Auklėjamo darbo skyriai. Tiesiogiai su nuteistaisiais dirba socialiniai darbuotojai, psichologai, inspektoriai socialiniais klausimais, būrio viršininkai.

Socialinis darbas įkalinimo įstaigose atliekamas vykdant įvairias socialines programas, skirtas nuteistųjų resocializacinėms problemoms spręsti. Auklėjamojo darbo su nuteistaisiais ir šių programų pagrindu sudaromas kiekvieno nuteistojo individualus pataisos planas, kuriame numatomas jo dalyvavimas atskirose pataisos programose, atsižvelgiant į nuteistojo asmenybės ypatybes, socialumo laipsnį, išsilavinimą, profesinį pasirėngimą, padaryto nusikaltimo pobūdį, laisvės atėmimo bausmės laiką ir kitas ypatybes.

Kiekvienos programos turinys koreguojamas pagal konkrečios įkalinimo įstaigos specifiką, programos tobulinamos, atsižvelgiant į teisinės bazės pokyčius, savo bei kitose įkalinimo įstaigose sukauptą patirtį, pritaikant pagal esamas sąlygas iš užsienio partnerių gaunamą medžiagą.

Nuteistųjų dalyvavimo socialinėse programose tyrimas

Tyrimas atliktas Pravieniškių 1-uose pataisos namuose 2003 m. gegužės 18–22 dienomis. Atliekant tyrimą, buvo išdalyta 300 anketų, po apklausos gražinta 201 anketa. Prieš apklausą nuteistiesiems buvo paaiškinta anketų pildymo tvarka, paminėta, kad gauti duomenys bus pristatyti tik apibendrintai.

Pravieniškių 1-ieji pataisos namai pasirinkti kaip institucija, kurioje aktyviai vykdomas profesinis mokymas, taip pat organizuojamos įvairios socialinės programos, padedančios nuteistiesiems resocializuotis. Iš vykdomų programų galima būtų išskirti šias:

Nuteistųjų adaptacijos programa. Skirta padėti į koloniją naujai atvykusiems nuteistiesiems, analizuoti problemiškos adaptacijos priežastis ir jas šalinti. Ypač daug dėmesio skiriama psichikos anomalijų turintiems nuteistiesiems.

Nuteistųjų resocializacijos programa. Skirta padėti nuteistiesiems tenkinti kasdienius jų poreikius, kad kuo mažiau būtų prarandami ryšiai su visuomene, artimaisiais, siekiama, kad nuteistieji elgtųsi pagal visuomenėje priimtas elgesio normas. Nuteistieji skatinami įgyti specialybę.

Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa. Skirta nuteistųjų ruošimui išeiti į laisvę. Siekiama išmokyti spręsti socialines problemas, kad išėję į laisvę galėtų prisitaikyti nuolat kintančioje visuomenėje, suteikti teisinių ir socialinių žinių.

Socialinio rėmimo programa. Skirta padėti nuteistiesiems, kilusiems iš socialiai neigiamos aplinkos, spręsti buitines problemas, organizuoti laisvalaikį, religines apeigas.

Asmenų, kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų, teisinio ir socialinio švietimo programa. Skirta nuteistiesiems supažindinti su Lietuvos Respublikos teisine sistema ir detaliam su šios sistemos kontekste galiojančiais įstatymais bei kitais teisės aktais, aktualiais paleistam iš laisvės atėmimo vietos asmeniui, taip pat su institucijomis, realizuojančiomis minėtų teisės aktų nuostatas.

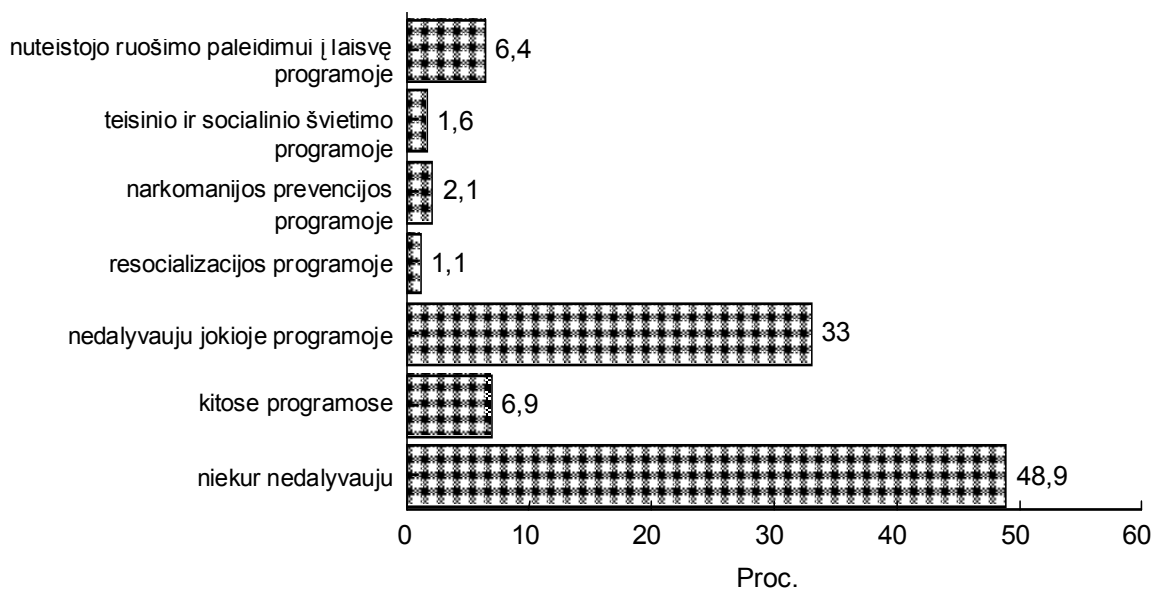
Atliktas tyrimas parodė, kad nors Pravieniškių 1-uose pataisos namuose vykdomos įvairios socialinės programos, vis dėlto dar nedidelė nuteistųjų dalis dalyvauja vykdomose

programose (25,6 proc.). Tai leistų daryti prielaidą, kad nuteistieji nėra susidomėję vykdoma veikla arba jų nepasiekia informacija apie vykdomas programas.

Kadangi nuteistųjų resocializacijai įtakos turi socialinių ryšių išlaikymas, respondentams buvo užduoti klausimai: „Ar būnant įkalinimo įstaigoje Jus palaiko Jūsų artimieji?“, „Kas Jus lanko baismės atlikimo vietoje?“. Tyrimo metu paaiškėjo, kad 87,7 proc. respondentų yra visapusiškai bei iš dalies palaikomi artimųjų, dažniausiai juos lanko tėvai (58,7 proc.), vaikai (13,9 proc.), žmona (12,4 proc.), draugai (22,4 proc.). Lyginant dalyvaujančiųjų programose skaičių ir kaip nuteistuosius palaiko artimieji, nustatyta, kad asmenys, palaikomi artimųjų, daug aktyviau dalyvauja socialinėse programose (67,3 proc.). Tai leistų teigti, kad tie, kuriuos palaiko artimieji, yra labiau suinteresuoti dalyvauti vykdomose programose dėl nenutrūkusių socialinių ryšių, kad vėliau galėtų kuo geriau ir veiksmingiau įsilieti į visuomenę.

Deja, kaip rodo apklausos duomenys, tie nuteistieji, kurių atsisakė artimieji, labai vangiai dalyvauja socialinėse programose ir dažnai nerodo jokio susidomėjimo vykdoma veikla.

Atsakydami į klausimą „Kokioje vykdomoje programoje dalyvauju“, net 48,9 proc. respondentų pažymėjo, kad nedalyvauja jokiaje veikloje („niekur nedalyvauju“), o 33 proc. nedalyvauja jokiaje programoje. Tai tikrai nerimą keliantys skaičiai. Tik 6,6 proc. respondentų dalyvauja nuteistojo ruošimo paleidimui į laisvę programoje, 1,6 proc. – teisinio ir socialinio švietimo programoje, 2,1 proc. – narkomanijos prevencijos programoje, 1,1 proc. – resocializacijos programoje, kad dalyvauja kitose programose, nurodė 6,9 proc. nuteistųjų.

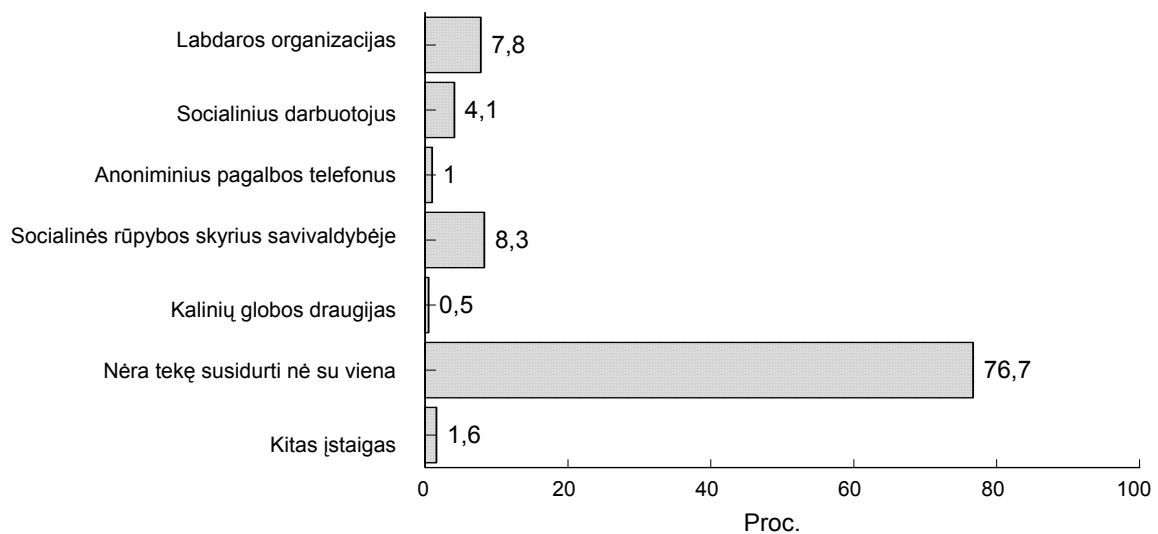

1 pav. Vykdomųjų programų pasirenkamumas

Tyrimo metu dar buvo paminėtos dvi „smurto prevencijos“ ir „neigiamo lyderiavimo prevencijos“ programos, kurių nepažymėjo nė vienas respondentas. Pastarosios yra palyginti naujos programos, galbūt apie šias programas nuteistieji mažai žino, trūksta informacijos apie jas.

Tiriamieji, atsakydami į anketoje pateiktą klausimą „Būdamas laisvėje, esu kreipęsis pagalbos į šias įstaigas“, išskyrė: į socialinės rūpybos skyrius savivaldybėje kreipėsi 8,3 proc., labdaros organizacijas – 7,8 proc., socialinius darbuotojus – 4,1 proc., anoniminius pagalbos telefonais – 1 proc., kalinių globos draugijas – 0,5 proc. nuteistųjų. Į kitas įstaigas kreipėsi 1,6 proc. tiriamųjų, deja, net 76,7 proc. respondentų nėra kreipęsi nė į vieną iš minėtų įstaigų.

Tai, kad į socialinius darbuotojus kreipėsi tik šiek tiek daugiau kaip 4 procentai respondentų, rodo, kad dar per mažai žinoma apie tokią socialinę pagalbą, taip pat tai, kad dar neabejotinai trūksta socialinių darbuotojų. Negausus kreipimasis į socialines paslaugas teikiančias organizacijas dar nereiškia, kad tokia pagalba šiems žmonėms buvo nereikalinga. Tikėtina, kad pagalbos reikalingi asmenys nežinojo, kur kreiptis arba tiesiog neišdrįso to padaryti.

2 pav. Nuteistieji, kreipęsi pagalbos

Atsakydami į klausimą „Ar norėtų sužinoti daugiau apie tai, kur galėtų gauti socialinę pagalbą“, 69,6 proc. respondentų nurodė, kad norėtų papildomos informacijos apie socialinės pagalbos gavimo galimybes.

Nors tyrimas parodė, kad nuteistieji dar gana vangiai dalyvauja vykdomose socialinėse programose, vis dėlto gana daug (69,6 proc.) nuteistųjų pareiškė norą daugiau sužinoti apie tai, kur jie galėtų gauti socialinę pagalbą, rodytų, kad jie nėra abejingi savo problemų sprendimui, kad ruošiasi grįžti ir įsitraukti į visuomenę atlikę bausmę ir galvoja apie savo tolesnį gyvenimą bendruomenėje.

Į pateiktą klausimą „Mane dominančios temos“ respondentai atsakė taip:

- apie nuteistojo teises išėjus iš bausmės atlikimo vietos – 47,8 proc. nuteistųjų;
- kur galima gauti socialinę pagalbą išėjus iš bausmės atlikimo vietos – 40,8 proc. nuteistųjų;
- miesto savivaldybių socialinės rūpybos skyriuose teikiama pagalba domisi 25,9 proc.,
- apie kalinius globojančias draugijas – 17,4 proc. ir kitomis temomis domisi 5 proc. nuteistųjų.

Jokia tema nesidomi 13,9 proc. nuteistųjų.

Respondentų paminėtos temos taip pat patvirtina anksčiau darytą prielaidą, kad nors nuteistieji dar gana neaktyviai dalyvauja socialinėse programose, jiems aktualios resocializacijos ir integravimosi į visuomenę galimybės, rehabilitacija bei socialinė parama sprendžiant asmenines ir socialines problemas.

Išvados

1. Resocialiacija įkalinimo įstaigoje – tai galimybė bausmę atliekantiems asmenims turėti tokias gyvenimo sąlygas, kurios padėtų neatitolti nuo gyvenimo visuomenėje. Omenyje turimas socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas aplinkos socialinį pasitikėjimą praradusiam individui.

2. Nuteistųjų reintegracijos į visuomenę kliūtys: lėšų trūkumas nuteistųjų užimtumui bei darbui organizuoti, specialistų, teikiančių socialinę pagalbą, trūkumas, neigiamas visuomenės požiūris į buvusius nuteistuosius.

3. Tyrimas parodė, kad aktyviausiai įkalinimo įstaigose vykdomose socialinėse programose dalyvauja tie nuteistieji, kuriuos palaiko artimieji ir kurie turi nenutrūkusius socialinius ryšius su aplinka.

4. Nors nuteistieji dar gana neaktyviai dalyvauja socialinėse programose, jų noras gauti kuo daugiau informacijos apie socialinę pagalbą rodo, kad jiems aktualios resocializacijos ir

integravimosi į visuomenę galimybės, rehabilitacija bei socialinė parama sprendžiant asmenines ir socialines problemas.

LITERATŪRA

1. Baliukevičius A. Socialinis darbas pataisos sistemoje // Kryžkelė. 2001. Nr. 2.
2. Baltrukonis M., Kalendra R., Šuksteris A. Pataisos įstaigos modernios švietimo sistemos ir jos diegimo strateginių nuostatų pagrindimas: magistro tezės: socialiniai mokslai. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2001.
3. Bitinas B. Auklėjimo procesas. – Šiauliai, 1995.
4. Čiurinskienė D. Nuteistojo resocializacijos problemos ir ypatumai (Pravieniškų 1-uose Pataisos namuose): magistro darbas, LTU, 2004.
5. Foucault M. Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas. – Vilnius: Baltos lankos, 1998.
6. Klimavičius G. Nuteistojo rengimas paleidimui // Kryžkelė. 2003. Nr. 1.
7. Kučinskas V., Kučinskienė R. Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teoriniai aspektai. – Klaipėda, 2000.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996-12-05 Nr. 1440 nutarimas „Dėl socialinės paramos teikimo asmenims, grįžusiems iš laisvės atėmimo, kardomojo kalnimo vietų, socialinės bei psichologinės rehabilitacijos įstaigų ir šių asmenų įdarbinimo“.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-10-25 nutarimas Nr. 1179 dėl „Nuteistųjų ir grįžusių iš kardomojo kalnimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės asmenų socialinės adaptacijos programos patvirtinimo“.
10. Vaicekuskienė V. Nuteistųjų socialinės reintegracijos problemos // Socialinis darbas. – Vilnius, 2002. Nr. 1.

THE ATTITUDE OF CONVICTS TO PARTICIPATION IN SOCIAL PROGRAMMES AS A POSSIBILITY TO RESOCIALIZATION

Dr. Irena Žemaitaitė

Mykolas Romeris University

Daiva Čiurinskienė

Mykolas Romeris University

Summary

A social reintegration of convicts becomes one the main problems of society. Therefore it is very important to create resocialization training system for convicts, which actually could reduce the recurrence of crime, help them to turn over one's way, better understand changes in normal life of society.

The time spent in penitentiary peculiarities inflect negatively on convicts' personality as well as on interests, needs, points of view, moral and others inner attitudes. Exclusion changes one's personal attitudes and it doesn't stimulate one's self-sufficiency.

In order to achieve resocialization of convicts it is necessary to evaluate various factors that troubles convicts' resocialization: specific needs, early social environment and existing isolation.

One of the most important functions of education of convicts in penitentiaries is resocialization, preparation for living in a society and change of negative position into positive one.

The possible to achieve the best results in solving resocializational problems of convicts is only trough improving our legal basis, doing social workers trainings for penitentiary peculiarities, doing effective resocializational work, creating social programmes.

Keywords: convicts, resocialization, reintegration, social adaptation, social programmes, social services.